

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПАРТНЕРАМИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Соловйов К. О., Софіщенко І. Я.

ВСТУП

Євроінтеграційна стратегія України та перспективи поглиблення економічної інтеграції в статусі членства актуалізують проблему забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних виробників за умов інтеграції у єдиний європейський ринок. У такому контексті відповідна якість людського капіталу є першочерговою умовою забезпечення бажаних інтеграційних ефектів. Професійно-технічна освіта (ПТО) є надзвичайно важливим аспектом досягнення відповідного рівня конкурентоспроможності, оскільки вона забезпечує підготовку каліфікованих кадрів, здатних адаптуватися до постійно змінюваного ринку праці та нових технологічних вимог сучасного виробництва. За умов інтеграції у єдиний європейський ринок та економічних викликів відновлення української економіки, важливо модернізувати систему ПТО, впроваджуючи європейські стандарти. Це дозволить підвищити якість людського капіталу та інвестиційну привабливість країни, сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу та його успішній інтеграції у регіональні ланцюги доданої вартості. Реформування української системи ПТО на основі інтеграційної співпраці з європейськими фахівцями дозволить досягти бажаних ефектів.

1. Проблеми розвитку та реформування системи професійної освіти в Україні

Модернізація вітчизняного ПТО повинна ґрунтуватися, з однієї сторони на усвідомленні проблем його сучасного стану, які не дозволяють забезпечити його розвиток відповідно потребам сучасного виробництва, з другої сторони – розумінні відмінності з європейською професійно-технічною освітою, що створює бар'єри для успішної інтеграції у єдиний європейський ринок вітчизняних виробників та знижує їх конкурентоспроможність порівняно з європейськими виробниками. Якісні зміни у ПТО вимагають діагностування нагальних проблем, вирішення яких дозволить забезпечити її відповідність вимогам євроінтеграційного процесу.

В Україні система ПТО знаходиться у стані реформування уже протягом десяти років, зокрема у 2014-2016 рр. проведено пілотні

проекти запровадження дуальної освіти у закладах професійної освіти, у 2023 р. оновлено Стандарти професійної освіти, з 2024 р. започатковано створення Центрів перекваліфікації нового типу¹. Проте незважаючи на певні позитивні зміни, система ПТО в Україні стикається з кількома важливими викликами, серед яких наймасштабніші наступні:

1) обмеженість ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази – існуюче обладнання не завжди відповідає вимогам сучасних технологій, що обмежує можливості набуття необхідних навичок здобувачами професійної освіти;

2) нестабільність фінансування закладів професійної освіти – децентралізація та перехід фінансування на місцеві бюджети створюють нерівномірне розподілення коштів, що ускладнює оновлення інфраструктури та технологій у навчальних закладах;

3) зміст навчальних програм – превалювання застарілих підходів, які не враховують швидкий розвиток технологій та потреби ринку праці, в тому числі за умов його інтеграції з єдиним європейським ринком.

Одним з провідних напрямів реформування ПТО в Україні, що відповідає загальноєвропейським тенденціям, є децентралізація, яка дозволяє покращити доступ до освіти та збільшити ефективність використання обмежених ресурсів. Передача фінансування та власності навчальних закладів у місцеві бюджети дозволить краще адаптувати систему освіти до потреб регіональних ринків праці. Проте ця реформа також стикається з проблемами, зокрема, нестабільністю фінансування, необхідністю оновлення матеріально-технічної бази та покращенням змісту навчальних програм.

Фахівцями маркетингового агентства «Soloviov Consulting» на замовлення та в партнерстві з швейцарською неурядовою організацією Swisscontact проведене дослідження проблем розвитку професійно-технічної освіти в Україні на сучасному етапі (див. рис. 1).

Як свідчать результати проведеного дослідження суттєвою проблемою є невідповідності вимогам сучасного ринку праці в наслідок кваліфікаційного дисбалансу (42%), неактуальності змісту навчальних програм (35%), слабка залученість у навчальні програми та навчальний процес новітніх технологій, таких як робототехніка, ЧПК тощо (25%).

Вагомим чинником, який перешкоджає модернізації вітчизняної ПТО є недофінансування навчальних закладів і неможливість через це оновлення їх матеріальних і технічних ресурсів (40%).

¹ Реформа професійної освіти. Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiyno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti>

**Рис. 1 Виклики професійно-технічної освіти в Україні
(% від загальної сукупності викликів)**

Складено за даними <https://soloviov.agency/swisscontact/>

Наступним викликом фахівці виокремлюють незадовільне кадрове забезпечення навчального процесу в професійній освіті в Україні в наслідок відтоку кадрів у зв'язку з війною та змінами на ринку праці, мобілізацією (30%) та втратою кадрів в наслідок відтоку за кордон (20%).

Інституційна реформа європейського врядування визначає сферу освіти як власну прерогативу кожної країни ². В Європейському Союзі на теперішній час політика розвитку професійної освіти відбувається на основі принципу субсидіарності – розподіл компетентностей між рівнями прийняття політичних рішень передбачає, що рішення щодо розвитку системи професійної освіти та діяльність відповідних навчальних закладів регулюється на національному та місцевому рівні, водночас на загальноєвропейському рівні досягнуті домовленості про стратегічне спрямування розвитку професійної освіти. Зокрема рішення щодо створення Європейської рамки кваліфікацій забезпечують мобільність людського капіталу в єдиному ринку ЄС. Копенгагенський процес передбачає створення єдиного європейського простору в сфері професійної освіти на основі розробки уніфікованих механізмів звітності щодо результатів розвитку національних систем ПТО, обміну

² Когут С.Я. Політика Європейського Союзу в галузі освіти та професійної підготовки фахівців на етапі активізації євроінтеграції Польщі. Педагогічні науки. Збірник наукових праць Випуск LXXXIII. том 1. 2018. С.135–143.

досвідом, співпраці експертів, управлінців в цій сфері. Процес розбудови єдиного європейського простору в сфері професійної освіти врегульовується спеціальною інституційною інфраструктурою, в якій функціонують Європейський центр розвитку професійної освіти (European Centre for the Development of Vocational Training) та Європейський фонд освіти (European Training Foundation). Якщо перший здійснює порівняльний аналіз національних систем, розробляє ініціативи різних рівнів у країнах-членах ЄС, то другий – допомагає країнам-партнерам ЄС.

Ключовою особливістю європейської системи є законодавчо регламентовані механізми взаємодії закладів професійної освіти та роботодавців, які беруть активну участь у розробці професійних стандартів, вимог до кваліфікації випускників. Дуальна освіта стає важливим інструментом, який дозволяє інтегрувати професійно-технічні заклади освіти в потреби ринку праці. Переваги дуальної моделі освіти у поєднанні теоретичних знань з практичними навичками, здобутими безпосередньо на підприємствах. Цей підхід виявився дуже ефективним в європейських країнах, де роботодавці та освітні заклади активно співпрацюють для підготовки фахівців, здатних безпосередньо після закінчення навчання працювати у своїй професії.

Порівняльний аналіз характеристик систем ПТО в Україні та ЄС дає змогу оцінити основні відмінності та можливості для розвитку, виявляючи як позитивні аспекти, так і виклики, з якими стикається українська система на шляху реформ спрямованих її євроінтеграційною стратегією та потребами відновлення. Нижче наведена таблиця, яка порівнює основні характеристики організації та змісту професійно-технічної освіти в Україні та країнах Європейського Союзу. Це допоможе зрозуміти, в яких сферах Україна вже адаптувала європейські стандарти, а в яких ще потребує вдосконалення (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Компаративістський аналіз систем професійної освіти
в Україні та ЄС**

Критерій порівняння	Стан в Україні	Стан в ЄС
Стандарти навчальних програм	Державні стандарти, які розробляються на модульно-компетентнісній основі, не завжди відповідають європейським стандартам	Єдині рамки для навчальних програм, інтеграція з Європейською системою кваліфікацій (EQF)

Продовження таблиці 4

Сертифікація та кваліфікація	Не завжди сертифіковані дипломи, не відповідають міжнародним та європейським стандартам	Сертифікація за уніфікованими європейськими стандартами, що сприяє мобільності працівників на єдиному ринку ЄС
Зміст підготовки кадрів	Часто не відповідає потребам ринку праці через застарілі навчальні програми	Підготовка за стандартами, що відповідають вимогам ринку праці, поширення дуальної освіти
Інтеграція з ринком праці	Програми не завжди відповідають вимогам роботодавців	Тісна співпраця з бізнесом, дуальна освіта, яка поєднує навчання з практикою на підприємствах
Фінансування навчальних закладів	Державне фінансування, що часто не покриває потреби закладів ПТО	Багаторівнева система фінансування: на загальноєвропейському рівні, підтримка через регіональні фонди та програми, фінансування на національному та місцевому рівні.
Матеріально-технічна база навчальних закладів	Обмежене оновлення обладнання та залучення сучасних технологій.	Постійна модернізація технічної бази навчальних закладів за рахунок національних та європейських фондів.
Якість педагогічних кадрів	Недостатня підготовка викладачів до роботи з сучасними технологіями та методиками	Безперервна перепідготовка викладачів, розвиток методик на основі співпраці країн ЄС, узагальнення та поширення найкращих європейських практик

Складено за даними Soloviov Consulting³

³ За результатами проведення інтерв'ю з директорами навчальних закладів в рамках проекту «Публічно-приватне партнерство для поліпшення професійної освіти в Україні», що впроваджується за фінансової підтримки Swiss Development & Cooperation

Важливо зазначити, що в Україні система ПТО перебуває на стадії трансформації, і хоча вже є певний прогрес, існують значні виклики. Професійно-технічні навчальні заклади в Україні все ще часто не відповідають вимогам ринку праці, і це ускладнює адаптацію молодих фахівців до сучасних економічних реалій. В країнах ЄС принципи організації професійної освіти забезпечують більш тісну інтеграцію з ринком праці, де програми навчання тісно пов'язані з реальними потребами роботодавців.

Таким чином, провідним напрямом реформування професійно-технічної освіти в Україні можна визначити активну адаптацію до європейських стандартів, що передбачає не лише вдосконалення навчальних програм, але й зміну підходів до організації професійної освіти та перепідготовки кадрів відповідно до вимог ринку праці. Процеси глобалізації та інтеграції України в Європейський Союз сприяють трансформації багатьох секторів економіки, і освіта не є винятком.

Особливо важливим є впровадження дуальної освіти, що дозволяє здобувачам професійної освіти поєднувати теоретичні знання з основ професії, набутих в навчальних закладах, з формуванням професійних компетентностей упродовж практики на підприємствах. Такий підхід значно покращує якість підготовки кадрів, підвищує їх конкурентоспроможність та готовність до роботи без додаткових періодів адаптації.

Водночас процес реформування потребує значної підтримки учасників єдиного європейського ринку, які адаптовані до його реалій та можуть експертну оцінку результатам реформування вітчизняної професійної освіти.

2. Напрями та перспективи розвитку інтеграційної співпраці України в сфері розбудови та модернізації професійно-технічної освіти

Співпраця з Європейським Союзом через підписану Угоду про асоціацію та ініціативи в сфері професійної освіти сприяє формуванню системи, яка відповідає європейським стандартам. Протягом реалізації її вимог можна виокремити основні напрями такої співпраці:

1. Доступ до спеціальних програм ЄС.
2. Фінансування коштами ЄС потреб відновлення української ПТО.
3. Співпраця з країнами ЄС в сфері розбудови української ПТО.
4. Співпраця з організаціями громадянського суспільства європейських країн.

До спеціальних програм ЄС, які відкривають можливості для модернізації української ПТО на основі інтеграційної співпраці належать Програма EU SURE, яка надає можливості для адаптації української освіти до міжнародних вимог, підтримуючи реформи та розробку нових навчальних планів.

Одна із ключових освітніх програм ЄС Еразмус+ з 2021 року має спеціальний напрям для закладів професійної освіти України – Еразмус+ CBVET. Програма спрямована на вирішення завдань модернізації та розвитку закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти (VET) та освітніх систем відповідно до загальних пріоритетів Програми Еразмус+, сприяючи інтеграції цього рівня освіти до європейського середовища. В межах Еразмус+ CBVET на основі грантової підтримки фінансуються програми посилення спроможності закладів професійної освіти до інклюзивності і різноманіття, збереження навколишнього середовища, запроваджувати цифрові технології та розділяти спільні цінності, залученість суспільства, і таким чином зміцнювати відносини між освітою та ширшим соціально-економічним середовищем.

На теперішній час відкрито нові конкурси Програми ЄС Еразмус+ CBVET на 2024 рік. Коштом програми фінансується створення спеціалізованих Центрів професійної майстерності (CoVE EQAVET 4.0), діяльність яких спрямовується на зміцнення та посилення європейського виміру в професійній освіті шляхом розробки та впровадження цілісних і систематичних методів, технік і розробок для діагностики набутих компетентностей, зворотного зв'язку зстейкхолдерами системи професійної освіти, оцінювання, планування, впровадження та перегляду в професійній освіті.

Діяльність таких Центрів має галузеву зорієнтованість:

- підвищення продуктивності навчальної діяльності здобувачів професійної освіти у формуванні не тільки ключових освітніх компетентностей, але і в підприємницькій діяльності;

- формування сучасних стандартів професійної освіти та компетентностей фахівців будівельної галузі на основі принципів енергоефективності та сталого розвитку (CoVE EXCEL4HOUSING 4.0);

- формування сучасних стандартів професійної освіти та компетентностей фахівців морського транспорту (CoVE SeaAhead – Sailing Acceleration through Vocational Excellence and Innovation).

Партнерами українських закладів професійної освіти за цією програмою є заклади Греції, Нідерландів, Італії, Франції, Німеччини, Литви, діяльність яких координує Європейська асоціація інститутів професійної підготовки (European Association of Institutes for Vocational Training)⁴.

Протягом 2021-2023 рр. навіть в умовах воєнного часу реалізовано 10 проєктів розвитку потенціалу професійної освіти, 11 проєктів співпраці, створено два Центри професійної майстерності.

⁴European Association of Institutes for Vocational Training. URL: <https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2024/11/theodor-grassos.pdf>

В ЄС розбудова професійної освіти є сферою врядування національних інституцій, ґрунтується на їх компетенції, тому розбудова та модернізація української системи передбачає тісну взаємодію з окремими європейськими країнами для адаптації найбільш успішного досвіду, який вони нагромадили в процесі розбудови національних систем професійної освіти.

«EU4Skills: кращі навички для сучасної України» – це спільна програма ЄС та його держав-членів Німеччини, Фінляндії, Польщі та Естонії для підтримки реформи професійно-технічної освіти в Україні. Вартість програми EU4skills становила €58 млн., з яких 21 млн. спрямовано на закупівлю обладнання для закладів професійної освіти. Для масштабування цієї програми було залучено таку ж суму – €58 млн позики Європейського інвестиційного банку.

На 2023–2027 рр. відкрита програма «Професійна освіта в Україні / Skills4Recovery», яку реалізує Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, що діє за дорученням Федерального Уряду Німеччини. За програмою вже підсилено понад 20 надавачів послуг професійної освіти в 11 областях України. Серед них – заклади професійної (професійно-технічної) освіти та центри професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. 230 викладачів та керівників здобули навички управління, діджиталізації та фінансування закладів, а також озброєні знаннями для подолання гендерних стереотипів та роботи з вразливими групами населення, йдеться в повідомленні. Завдяки програмі заклади професійної освіти отримали майже 1500 одиниць сучасного обладнання: агродрони, 3D-принтери, супутникові модеми Starlink, спеціальні тренажери, інтерактивні панелі, різноманітні інструменти та машини різного призначення. Крім того, 500 студентів покращили свої бізнес-навички та 190 рекрутерів готові підтримати вразливі групи населення⁵.

Центри професійної досконалості, які фінансуються в межах програми EU4skills, мають стати хабами нових навичок, вмінь. Центри навчатимуть також ветеранів, які після війни виявлять бажання набутися нову професію⁶.

⁵ 1200 кваліфікованих фахівців для відновлення України: підсумки річної співпраці skills4recovery, Мінекономіки та МОН <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3d7bfa57-905e-4619-a6f7-7874e71b18e0&title=1200-KvalifikovanikhFakhivtsivDliaVidnovlenniaUkraini-PidsumkiRichnoiSpivpratsiSkills4-recovery-MinekonomikiTaMon>

⁶ Юлія Юліна Відбудова та модернізація України: як ЄС посилює спроможності професійно-технічної освіти <https://espresso.tv/suspilstvo-vidbudova-ta-modernizatsiya-ukraini-yak-es-posilyue-spromozhnosti-profesiyno-tekhnichnoi-osviti>

Окремим напрямом інтеграційної взаємодії в сфері реформування професійної освіти є співпраця з представниками громадянського суспільства європейських країн. Саме неурядові структури громадянського суспільств можуть допомогти інтегрувати механізми багаторівневої адаптації до реальних потреб суспільства, сформованих інтересами різних стейкхолдерів у реформу української професійної системи, прискорити її інтеграцію у єдиний європейський простір професійної освіти ЄС. Тому можна розглядати співпрацю з такими неурядовими організаціями, як «Swisscontact» та «Helvetas Swiss Intercoperation», як вагомий чинник успішної реформи професійної освіти в Україні.

Донорські неурядові організації відіграють важливу роль у створенні сучасних навчальних програм, підтримці інфраструктури навчальних закладів, впровадженні дуальної освіти та сертифікації кадрів. Крім того, ці організації сприяють імплементації в українську систему ПТО європейських стандартів, що є важливим стимулом розвитку малого бізнесу і створення нових робочих місць. Враховуючи умови війни та економічної нестабільності, підтримка таких донорів, які за десятиліття своєї роботи в міжнародній економіці нагромадили значний досвід, є надзвичайно важливою для залучення фінансування, розвитку інноваційних підприємств і підтримки бізнесу в умовах кризи.

В Україні, в рамках проекту EdUP (за підтримки швейцарської фундації «Swisscontact»), започатковано пілотні проекти інтеграції дуальної освіти в українську систему ПТО. Вибір закладів для цього проекту – Чернігівський професійний ліцей залізничного транспорту, Прилуцький професійний ліцей та Чернігівське вище професійне училище – є важливим кроком до адаптації національної освітньої системи до вимог ринку праці, зокрема в регіональному контексті. Участь бізнесу в навчальному процесі допомагає студентам отримати практичні навички, необхідні для подальшого працевлаштування. Завдяки цьому покращується зв'язок між підприємствами та закладами професійної освіти, що є важливим для розвитку малого бізнесу в Україні⁷.

Проекти на зразок EdUP здійснюються завдяки активній співпраці між українськими освітніми закладами та неурядовими організаціями, такими як Swisscontact. Ці організації сприяють розвитку професійно-технічної освіти в Україні, забезпечуючи не тільки фінансову підтримку, але й надаючи експертні ресурси для вдосконалення навчальних програм, організації дуальної освіти та адаптації навчальних закладів до сучасних вимог ринку на основі багаторічного досвіду міжнародної співпраці з країнами, що розвиваються.

⁷ Звіт про проект EdUP. URL: <https://www.youtube.com/live/XvhBPidHERE>

У рамках проекту EdUP передбачено не тільки надання освітніх послуг для людей, але й розвиток бізнес-підприємств у Чернігівській області, зокрема за рахунок створення нових робочих місць у пілотних закладах. Підготовка фахівців для малого бізнесу за європейськими стандартами забезпечує високий рівень якості послуг та готовність працівників до швидкої адаптації до будь-яких змін на ринку праці.

Фундація «Swisscontact», наприклад, підтримує підвищення кваліфікації викладачів, створення інфраструктури для навчання за європейськими стандартами та впровадження нових програм, що відповідають вимогам ринку праці. Це забезпечує збільшення конкурентоспроможності українських фахівців як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках праці.

«Helvetas» підтримує ініціативи з реформування ПТО та сприяє удосконаленню методів викладання, а також розробці та реалізації освітніх курсів, орієнтованих на підготовку фахівців для потреб малого бізнесу. Спільно з партнерами міжнародні організації допомагають створювати необхідну інфраструктуру для навчання та розвитку підприємств в Україні, що є важливим для відновлення економіки в умовах війни та післякризового відновлення.

3. Економічні ефекти співпраці з європейськими партнерами

Інтеграційна співпраця між всіма стейкхолдерами модернізації української системи ПТО (профільними організаціями європейських країн, державними установами та бізнесом) є надзвичайно важливою для розвитку української економіки. Залучення європейського досвіду дуальної освіти в сфері ПТО, зокрема, надає можливість для бізнесів залучати кваліфіковані кадри, що відповідають конкретним потребам їхніх підприємств. Бізнес отримує вигоду від підготовлених за сучасними стандартами працівників, а підприємці можуть активніше залучати інвестиції та сприяти розвитку нових бізнес-ініціатив.

Водночас важливо усвідомлювати не тільки основні можливості, але і загрози для кожної з груп стейкхолдерів в наслідок реформ на основі впровадження європейських стандартів у ПТО, що можуть загальмувати процес реформування (див.табл. 2).

Проведений аналіз дозволяє зрозуміти, як зміни в системі освіти можуть впливати на різні групи стейкхолдерів та яким чином реформи можуть підтримувати розвиток малого бізнесу в Україні. Тісна співпраця між цими групами є основою для ефективного впровадження європейських стандартів у ПТО та досягнення позитивних економічних результатів.

Таблиця 2

Стейкхолдери	Можливості	Загрози
Освітні заклади (ПТНЗ)	Адаптація до європейських стандартів, можливість отримати фінансування від міжнародних організацій, покращення оновленні навчальних програм і підвищення якості освіти	Потреба в значному і матеріально-технічній бази, нестабільність фінансування
Бізнес вітчизняний та іноземний	Залучення кваліфікованих кадрів за сучасними стандартами, співпраця закладами для підготовки кадрів дуальною системою за з навчальними програмами, посилення конкурентних позицій на європейському ринку, інтеграція до регіональних ланцюгів доданої вартості	Високі вимоги до кваліфікації кадрів, нестача кваліфікованих працівників
Інституції ЄС та європейських країн	Підтримка реформи ПТО, фінансування та консультаційна допомога для адаптації системи освіти до європейських стандартів, підтримка проектів, що розвивають бізнес	Ризик недостатньої ефективності впроваджених програм в умовах економічної та політичної нестабільності
Органи державного управління (МОН, місцеві органи влади)	Проведення реформ ПТО, забезпечення фінансування і підтримки програм, інтеграція європейських стандартів у національні стратегії розвитку	Можлива нестабільність у фінансуванні, зволікання з реалізацією реформ через політичну ситуацію
Здобувачі профосвіти	Отримання сучасних професійних знань, можливість працевлаштування, набуття кваліфікацій, адаптованих до потреб ринку	Можливий низький рівень мотивації для отримання кваліфікацій, зокрема серед жінок та старших людей

Складено за даними “Soloviov Consulting”

Незважаючи на успіхи в інтеграції дуальної освіти та співпраці з європейськими організаціями державного та недержавного секторів, існують певні виклики, які пов'язані з нестабільністю фінансування, потребою в модернізації інфраструктури та необхідністю постійного вдосконалення навчальних програм. Крім того, важливо подолати бар'єри між різними стейкхолдерами, такими як державні органи, підприємства та освітні установи, щоб забезпечити ефективне впровадження нових стандартів у навчальний процес.

Для посилення ефектів від співпраці необхідно збільшити і активність бізнесу перед усім за такими напрямками:

- більш активно налагоджувати співпрацю з закладами професійної освіти для забезпечення практичного навчання та адаптації програм під потреби ринку праці;

- брати участь у розробці та впровадженні нових навчальних програм для перекваліфікації осіб старшого віку та безробітних для здобуття затребуваних професій;

- надавати підтримку програмам дуальної освіти разом з державними інституціями для залучення молоді до робітничих професій та технічних спеціальностей;

- більш активно використовувати можливості для розвитку бізнесу через державні та міжнародні гранти, що сприятимуть створенню нових робочих місць та розвитку підприємств.

Окремим аспектом є забезпечення потреб у кваліфікованих кадрах для підприємств малого бізнесу. Малі підприємства часто є основними роботодавцями для багатьох випускників закладів професійної освіти. Залучення кваліфікованих кадрів, особливо в технічних спеціальностях, може значно підвищити ефективність роботи малого бізнесу. Завдяки дуальній освіті та активній співпраці з європейськими організаціями, зокреми представниками недержавного сектора, українські підприємства отримують доступ до освітніх програм, які орієнтовані на актуальні потреби ринку праці. Це дозволяє малому бізнесу більш ефективно працювати, знижуючи витрати на навчання нових працівників, та збільшуючи конкурентоспроможність на європейському ринку.

Особливо важливим цей аспект стає у контексті відновлення економіки після війни. Залучення кваліфікованих кадрів, модернізація освітніх програм та співпраця між підприємствами та навчальними закладами є важливими елементами економічного відновлення. Малий бізнес, здатний швидко адаптуватися до нових умов, може стати основним двигуном відновлення економіки, завдяки забезпеченню робочих місць для нових кадрів і збільшенню виробництва.

В перспективі ініціативи реалізовані в межах проекту EdUP можуть мати значний вплив на розвиток малого бізнесу в Україні, оскільки

забезпечують безперервну підготовку кваліфікованих кадрів, а також створюють сприятливе середовище для підприємців, які можуть отримувати державну та міжнародну підтримку для свого розвитку.

Впровадження європейських стандартів у професійно-технічну освіту та розвиток дуальної освіти є важливими кроками для адаптації української системи освіти до вимог сучасного ринку праці. Одним із найбільших викликів для малого бізнесу в Україні є нестача кваліфікованих кадрів, що особливо відчувається у таких професіях, як бетонярі, кранівники, арматурники, водії, електрики, програмісти станків з числовим програмним керуванням. Цей дефіцит серйозно ускладнює діяльність підприємств малого та середнього бізнесу, адже не можуть бути виконані проекти вчасно через відсутність достатньо кваліфікованих робітників. В умовах війни ситуація ускладнюється додатково через відтік робочої сили за кордон та мобілізацію. Зміни в освіті мають прямий вплив на розвиток малого бізнесу в Україні, особливо в умовах війни, де є потреба у кваліфікованих кадрах для відновлення економіки.

Ринок праці в Україні перебуває у стані дисбалансу: на одне робоче місце претендують шість безробітних, однак ці претенденти часто не мають відповідної кваліфікації для відкритих вакансій. Значна частка безробітних люди середнього віку, жінки старше 45 років з професійно-технічною освітою. Такий стан речей свідчить про невідповідність між вимогами бізнесу та кваліфікацією претендентів, що створює додаткові труднощі для малих підприємств, що потребують кваліфікованих та мобільних працівників.

Враховуючи ці виклики, дуальна освіта стає важливим інструментом для вирішення проблеми дефіциту кваліфікованих кадрів. Дуальна освіта дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними навичками, що необхідні на підприємствах. Співпраця між навчальними закладами та підприємствами допомагає забезпечити студентам реальний досвід роботи, який відповідає вимогам ринку праці.

За результатами інтерв'ю з роботодавцями в Чернігівській області, було виявлено, що роботодавці потребують не лише теоретичної підготовки працівників, але й практичного досвіду, який здобувається безпосередньо на виробництві. Це підкреслює важливість активної співпраці між закладами професійної освіти та підприємствами для забезпечення адаптації молоді до реальних умов роботи⁸.

Таким чином, дуальна освіта та співпраця з європейськими партнерами є важливими чинниками для розвитку бізнесу в Україні. Підтримка країн ЄС дозволяє українським закладам освіти інтегрувати

⁸ Звіт про проект EdUP. URL: <https://www.youtube.com/live/XvhBPidHERE>

європейські стандарти та забезпечити відповідність навчання вимогам сучасного ринку праці. За умов визначених викликів, такі проекти, як EdUP, мають великий потенціал для розвитку малого бізнесу та сприяють підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств.

ВИСНОВОК

Адаптація європейських стандартів в сфері професійної освіти в Україні може стати важливим кроком до вирішення проблем відновлення та модернізації економіки, успішної її інтеграції у єдиний європейський ринок. Інтеграція новітніх технологій, удосконалення навчальних програм та розвиток дуальної освіти є ключовими факторами, які допоможуть забезпечити високий рівень підготовки кадрів та задовольнити потреби ринку праці.

Впровадження європейських стандартів в ПТО також сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, адже підготовка висококваліфікованих кадрів є важливою складовою успішного функціонування бізнес-середовища.

Загалом, впровадження європейських стандартів у професійно-технічній освіті є важливим етапом на шляху до розвитку економіки України, підвищення конкурентоспроможності робочої сили та інтеграції на міжнародні ринки праці.

Співпраця з європейськими партнерами та впровадження європейських стандартів освіти, таких як дуальна освіта, є потужним інструментом, який не лише допомагає адаптувати систему професійно-технічної освіти України до потреб ринку праці, але й сприяє розвитку бізнесу. Ці ініціативи дозволяють підприємствам отримувати кваліфіковані кадри, необхідні для відновлення та розвитку економіки в умовах війни.

Загалом як результат інтеграційної співпраці України та ЄС можна розглядати наступні ефекти:

- поглиблення інтеграції між освітніми закладами та підприємствами, яка буде шляхом забезпечення студентів практичним досвідом, своєчасної адаптації навчальних програм до вимог ринку праці, кращого забезпечення підприємств кваліфікованими кадрами;
- розвиток дуальної освіти, як шляхом залучення більшої кількості підприємств до навчального процесу так і розширення сфери її застосування;
- модернізація матеріально-технічної бази навчальних закладів, оснащення їх сучасним обладнанням та інтеграція новітніх технологій у навчальні процеси для відповідності вимогам європейського ринку;

– залучення інвестицій у професійно-технічну освіту як з боку держави, так і міжнародних організацій для підтримки реформ у сфері освіти, що сприятиме покращенню якості підготовки кадрів;

– сприяння гендерній рівності на ринку праці шляхом створення умов для залучення жінок до традиційно чоловічих професій, що може покращити ситуацію з трудовими ресурсами в країні за умов післявоєнного відновлення.

АНОТАЦІЯ

Українська система професійної освіти перебуває у стані реформування, пошуку способів адаптації та відповідей на виклики, які постали на сучасному етапі її розвитку в наслідок процесів трансформації сучасного виробництва, прискорення процесів євроінтеграції національної економіки, руйнації воєнного часу. Запорукою успішної трансформації вітчизняної системи професійної освіти є міжнародна співпраця з європейськими партнерами державного та недержавного секторів, представниками громадянського суспільства. Таке партнерство дозволить залучити кращі практики європейських країн, імплементувати європейські стандарти та наблизити професійну освіту до вимог сучасного ринку. Реформування професійної освіти на основі підходів єдиного європейського простору професійної освіти дозволить забезпечити потреби українського бізнесу у кадрах відповідної кваліфікації, підвищити його конкурентоспроможність на спільному європейському ринку, успішно інтегруватися у регіональні виробничі ланцюги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Центр економічної стратегії (CES). (2024). Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства (ММСП) в Україні. URL: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>

2. Міністерство освіти і науки України. (2024). Децентралізація професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні – поштовх до дій. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/pto/materialy/06/1-zelena-knigauk.r.pdf>

3. Шенкаренко, С. (2023). Модернізація системи професійно-технічної освіти в Україні: основні виклики та стратегії розвитку. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711545/1/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%96%D0%AF_%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%96.pdf

4. Міністерство освіти і науки України. (2023). Модернізація та стандартизація професійно-технічної освіти: нові підходи та рекомендації. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712845/1/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%96%D0%AF_%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%96.pdf

9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%96%D0%AF%D0%A1%D1%82%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%90%D0%A0%D0%A2%D0%98%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF.pdf

5. Шпола, Г. (2023). Регіональні ініціативи в контексті змін професійно-технічної освіти в Україні. URL: <https://shp-gromada.gov.ua/news/1710238679/>

6. Програма підтримки малого бізнесу та розвитку інновацій. Swisscontact Soloviov Marketing Agency. URL: <https://soloviov.agency/swisscontact/>

7. Звіт про проект EdUP. URL: <https://www.youtube.com/live/XvhBPidHERE>

Information about the authors:

Soloviov Konstantyn Oleksiiovych,

Marketing Agency «Soloviov Consulting»

International Education Reform Consultant

Provided consultancy services within the project

“Public-Private Partnership for Improving Vocational Education in Ukraine,” implemented by Swisscontact and EDUP with the support of the

Ministry of Education and Science of Ukraine

3, Bankova St, Kyiv, 01000, Ukraine

Sofishchenko Iryna Yaroslavivna,

PhD in Economics,

Associate Professor at the Department of International Economics

Taras Shevchenko National University of Kyiv

90 A, Vasylykivska St, Kyiv, 03022, Ukraine